

Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku häälekandja

Metropoolia

 Nr 50
 Detsember
 2009

Sest sina saad Kristuse
 tunnistajaks kõigile inimestele
 selles, mida sa oled näinud
 ja kuulnud. (Ap. 22,15)

Me tunnistame armu,
 kuulutame halastust,
 ei varja heategusid.
 (Suurest veepühitsuspalvest)

Metropoliit Stefanus ja paavst Benedictus XVI Roomas, kus 9.-12. novembrini 2009 leidis aset 6. ülemaailmne pagulaste ja põgenike hingediivõ-alane konverents. Servizio Fotografico de "L.O.R."

Jõululäkitus Issanda aastal 2009

Armsad vennad ja õed Issandas, meie Apüha Õigeusu Koguduse preestrid, diakonid ja kirikurahvas!

Tänagem Issandat, sest Tema on hea, sest Tema heldus kestab igavesti (Ps 135/136:1). Tema on kõigi rahvaste silme ees lasknud surmavarjus istujatele paista Valguse ilmutuseks paganaile ja auks oma pärisrahvale.

Ja tänades käigem paganate Apostli üleskutse järgi: mõtelgem ka iseenestest sedasama, mida maailma Valgusest Kristusest Jeesusest, kes, olles kujult Jumal, ei arvanud saagiks olla Jumalaga võrdne, vaid loobus iseenese olust, võttes orja kuju, saades inimese sarnaseks ja paistes välimuselt inimesena. Ta alandas iseenest, saades kuulekaks surmani, pealegi ristisurmani (Fl 2:5-8).

Kes oma meele mõtted Jumala poole suunab, peab olema valmis selleks, et Jumala vägi ka tema elu teed valgustab ja juhib. Mis siis juhtub, selle kohta on Issand ise meile ette ütelnud, et õpilasele olgu küllalt, et ta saab selliseks, nagu ta õpetaja ning ori,

nagu ta isand (Mt 10:25). Ja meile ilmutatud Issanda sõna tähele pannes võime – kui soovime – näha, kuidas läks nendega, kelle üle enne meid on paistnud elavakstegev Valgus.

Pärast Jeesuse sündimist Petlemmas hakkas kuningas Herodes raevutsema ja laskis tappa Petlemmas ja selle piirkonnas kõik poeglapsed, kaheaastased ja nooremad, seda aega arvestades, mille ta tähetarkadelt oli täpselt järele pärinud (Mt 2:16).

Kaks päeva pärast Kristuse lihliku sündimise püha aga peab Õigeusu Kogudus ülemdiakon Stefani mälestust, kes nägi taevaid avanevat ja Inimese poja seisvat Jumala paremal käel (Ap 7:56) – ja kelle uskmatud rahvajuhid süneedriumis, suutmata taluda taeväilise Valguse sära, hambaid kiristades kividega surnuks viskasid.

Seesama raev ja vihkamine, mis leegitsesid kahe aastatuhande eest, tõusid uue jõuga alles äsja, 1919. aastal pärast Kristuse sündimist, meie Lunastaja ja Päästja sündimise järelpühadel, kui ülekohtuste „koh-

tunike” käes kannatasid Tallinna piiskop Platon, Tartu preestrid Mihhail ja Nikolai, Saatse Vassili ja paljud teised õigeusulised, andes tunnistust Jumala rahust, mis on ülem kui kogu mõistus (Fl 4:7), mitte ainult oma elu, vaid ka kannatuste ja surmaga.

Nii nagu esimärtrid alates väetitest süüdalastest kuni täies jõus ja väes ülemdiakonini arvati väärilisteks Jumala rahu ja rõõmusõnumi pärast oma elu kaotama (vt Mk 8:35), samamoodi said kuni surmani kuulekaks meie Eesti Õigeusu Koguduse karjased ja lambad tol aastal, kui Kõigevägevam, kelle teed on äramõistmatud, arvas heaks oma rahvast taas kord läbi katsuda ja sulatas neid, nagu sulatatakse hõbedat (vt Ps 65/66:10).

Pühade hulka arvatud märtrid alandasid end – aga kuidas alandasid? Mehiselts kannatusi ja mõnitusi taludes, julgusega oma usust ja lootusest tunnistust andes. Armastades tagakiusajaid ja meeletutele andestades. Käisid meie Issanda Jeesuse Kristuse järgi ja jõudsid Tema kaudu igavesse ellu.

Apostli üleskutse ei ole nõnda mida-agi vähemat kui elu ja surma küsimus – kuulekus Jumalale ja iseenese alandamine meie suure ülempreestri Jeesuse Kristuse järel viib igavesse ellu, aga kes iganes tahab päästa oma elu, kaotab selle (Mt 16:25).

Au olgu Jumalale kõrges, kes laseb ka meil siin maa peal puhta südamega austada oma ainusündinud Poja inimesekssaamise äramõistmatut saladust!

Õnnistuse ja armastusega Issandas Kristuses, kes meie päästmise pärast on inimeseks saanud.

Armuaastal 2009

✠ Stefanus,
Tallinna ja kogu Eesti metropoliit

✠ Eelija, Tartu piiskop

✠ Aleksander, Pärnu ja Saare piiskop

Foto: Andres Ots

Preester Sakarias Leppik

PATRIARH BARTHOLOMEOS I LÄKITAS SEoses KOPENHAAGENI KLIIMAKOHTUMISEGA KIRJA USA PRESIDENDILE

KONSTANTINOOPOL, 13. detsember, AMEN.gr – Oikumeeniline patriarh Bartholomeos I saatis seoses Kopenhaageni tippkohtumisega kirja USA presidendile Barack Obamale, milles kutsus Obamat asuma maailma keskkonnaprobleemide juhtlähendajaks.

Lisaks USA presidendile läkitas „rohelise patriarhi” tiitlit kandev Bartholomeos kirja ka mitmele Euroopa Liidu liikmesriigi valitsusjuhile, nende hulgas Kreeka peaministrile Georgios Papan-dreoule.

Teie ekstsellents,
Jumala arm ja rahu olgu Teiega.

Kopenhaagenis toimuva Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimakonverentsi eelõhtul palume tungivalt rahvusvahelisel üldsusel ja Teil isiklikult teha kõik endast sõltuv, et jõustada globaalse kliimakäsitluse konventsioon, mis oleks siduvaks kõikidele osapooltele, vältimaks globaalse soojenemise tõsisemaid tagajärgi.

Kopenhaageni rahvusvaheliste läbirääkimiste raames vajaliku leppe saavutamine ei tähenda üksnes moraalselt kohustust hoida Jumala loomingut. See on ka tee majanduslikule ja ühiskondlikule jätkusuutlikkusele. Tegevust kliimamuutuste ärahoidmise eest ei tohi mõista eelkõige finantsilise survena, vaid olulise võimalusena tervema planeedi hoidmiseks kogu inimkonnale ja eriti nendele riikidele, kes on oma majandusvõimalustelt maha jäänud.

Ohuna inimkonnale ja planeedile näitavad kliimamuutused ja teaduse ning tehnika areng selgelt suunda madala süsinikusisaldusega majanduse ergutamiseks, taastuenergia arendamiseks ning massilise metsaraie kahandamiseks. Maailma üldsus ei tohiks alahinnata tegevusetusega kaasnevaid riske. Me oleme veendunud, et

inimkond saab loota oma lastele planeedi ilu ja andide säilimist vaid siis, kui üleilmne kogukond suudab vastu võtta kõigile siduva lepingu, mis sätestab tugeva vundamendi kasvuhooonegaaside emissiooni piiramiseks. Me peame suhtuma õigluse ja armastusega igasse majandustegevuse aspekti; kasumi, eriti veel lühiajalise kasumi taotlus ei tohiks olla meie tegude ainus ajend.

Seetõttu palume Teie ekstsellentsi olla Kopenhaageni kõnelustel ülemaailmsete keskkonnaprobleemide juhtlähendaja. Et võtaksite endale tänuväärseid kohustused, mis juhiksid Teie riigi lähemas tulevikus fossiilkütustevähesel majanduse teele. Paneme ka teistele majanduslikult kõrgel järjel olevate riikide juhtidele südamele nõustuda vajalike väljaminekutega, toetamiseks tõhusat üleminekut keskkonnasõbralikule majanduskursile.

Tänades Teie ekstsellentsi meie pöördumise süra arvessevõtmise eest, oleme palves Teiega ning anname Teile edasi meie parimad soovid viljakateks aruteludeks Kopenhaagenis.

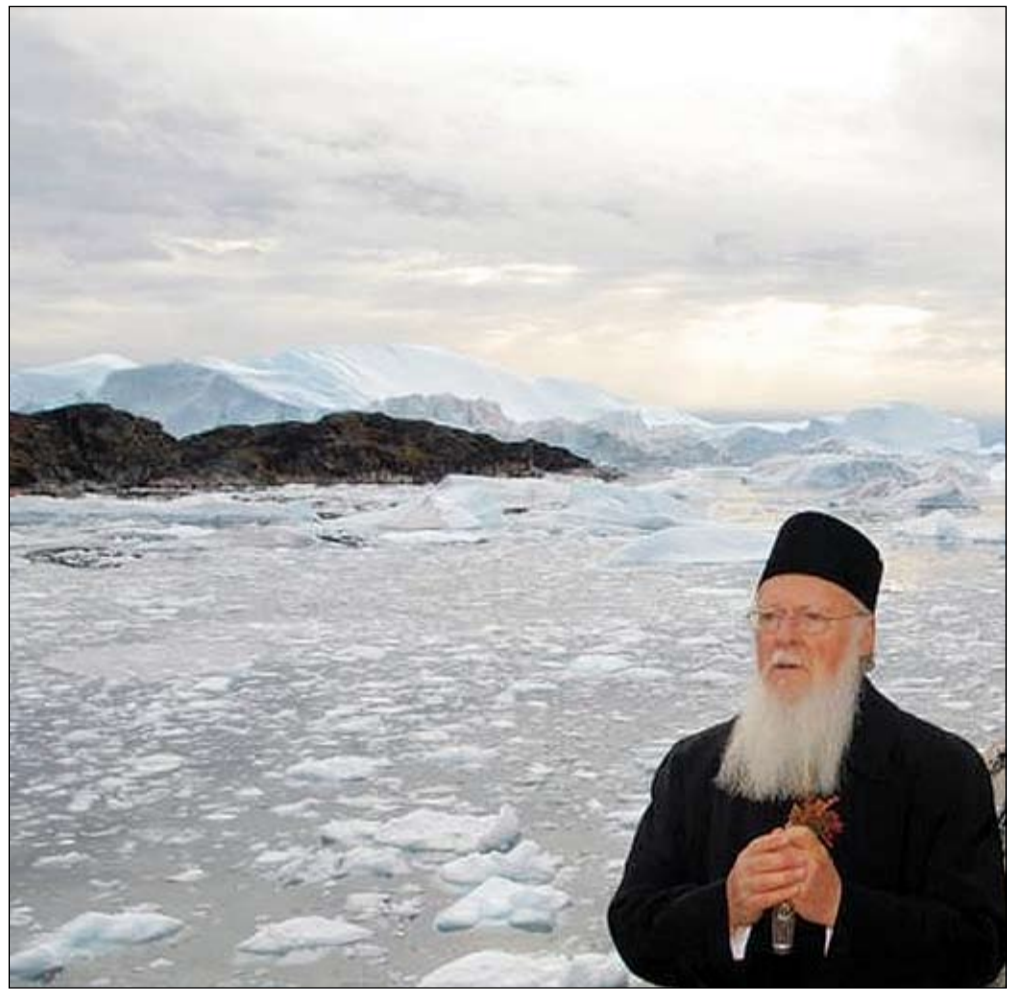
Oikumeenilises Patriarhaadis,
8. detsembril 2009,
Teie tulihingeline eestpaluja,
+Bartholomeos
Konstantinoopoli, Uue Rooma
peapiiskop ja oikumeeniline patriarh

OIKUMEENILINE PATRIARH KIRJUTAS WALL STREET JOURNAL'IS KLIIMAMUUTUSTEST

NEW ORLEANS, 21. oktoober, patriarchate.org – Patriarh Bartholomeos I avas USAs New Orleansis järjekorras VIII ülemaailmse keskkonnasümposiumi, mille algataja ta on ja kuhu ta on kutsunud arutlema eri valdkondade arvamusi. USA juhtiv ärileht avaldas sel teemal patriarhi poleemilise kolumni.

Patriarhi omofori all toimuv sümposium kandis nime Religiooni, Teaduse ja Keskkonna Sümposiumi, alapealkirjaga „Taastades tasakaalu: suur Mississippijõgi.” Samatasemelised sümposiumid on juba aset leidnud Aadria, Egeuse, Lääne- ja Musta ning Põhja-Jäämere kallastel ning Doonau ja Amazonase jõe ääres.

USA juhtiv ärileht The Wall Street Journal avaldas sel puhul patriarhi poleemilise kolumni. Selles küsib ta, kas sakraalsel institutsioonil, nagu seda on Kirik, sobib üldse korraldada kõrgel tasemel kohtumisi, mis puudutavad mittevaimulikku valdkondi? Patriarh vastab, et kui eeldada elu pühadust, siis kuulub sellesse temaatikasse ka kõik see, mida elu endas sisaldab.

Patriarh Bartholomeos I.

Bartholomeos kirjutab, et nii, nagu Jumal on omandamatu, ei kuulu Põhja-Atlandi vee molekulid ei eurooplastele ega ameeriklastele või atmosfääriosasid Ühendkuningriigi kohal ei saa enda omaks lugeda ei leiboristid ega toorid. „Ei saa olla topeltnägemist, dualistlikku ilmavaadet,” kirjutab kirikujuht.

Patriarh viitab, et vajadust elukeskkonna küsimuste lahendamiseks ei saa panna tasandile „anna keisrile, mis kuulub keisrile ja Jumalale, mis kuulub Jumalale.” „Keskkonnaprobleemide lahendamine nõuab nii poliitilist kui vaimset lähenemist. Kliimamuutused suudame ära hoida üksnes siis, kui kõik – teadlased ja poliitikud, teoloogid ja majandusinimesed, spetsialistid ja aktiivsed kodanikud – teevad koostööd ühise hea nimel,” kirjutab patriarh Bartholomeos.

SURI SERBIA ÕIGEUSU KIRIKU PATRIARH PAVLE

BELGRAD, 4. detsember, Romfea/Aamun koitto – Serbia Õigeusu Kiriku patriarh Pavle suri 15. novembril Belgradi haiglas ja maeti 19. novembril Belgradi lähedal asuvasse Rakovica kloostrisse.

Patriarh Pavle (kodanikunimega Gojko Stojčević) juhtis Serbia Kirikut alates 1990. aastast, mil pidi olema lepitajaks Jugoslaavia lagunemissõdade ajal demokraatia pooldajate ning serbia marurahvuslaste huvide vahel.

Kosovo kriisi ajal sai patriarhist nii Albaania vabastusarmee kui ka USA

kritiseerija, kuna oli teeninud enne patriarhiks saamist Kosovo piiskopina.

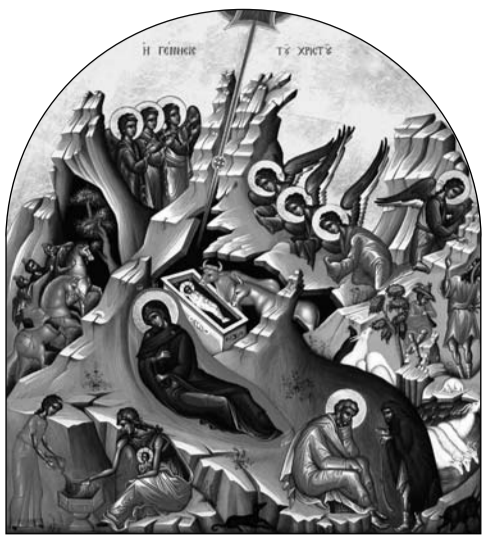
Vaimulikuna teenis patriarh iga päev liturgial ning seejärel sukeldus meelsasti kirjatöösse. Ta kirjastas kolmeosalise Serbia pühakute antoloogia ning mitmeid teoseid liturgikaloost.

Patriarh Pavle, järjekorras 44. Serbia Kiriku patriarh, oli iseloomult tagasihoidlik ega armastanud esineda avalikkuse ees. Samas kutsusid juba tema eluajal Serbia õigeusklikud teda epiteediga Pavle Suur.

Oikumeeniline patriarh nimetas oma kaastundeavalduses, et palus Jumalat juhatada patriarh Pavle hing elavate maale. Bartholomeos I ütles, et samal ajal kui kogu Serbia vennaskirik leinab armastatud Valitsejat, rõõmustab patriarh Pavle ainukesena – oma taevasel teekonnal.

Patriarh Pavle.

JEEUSUSE SÜNDIMINE

Ja Sõna sai lihaks,
ja elas meie keskel... (Jh 1:14)

Jõulude tähistamine on võtnud sellise ulatuse, et on oht unustada jõulupühade tõeline tähendus: kõikemattv äriline külg, vilkuvad jõulukaunistused poodides, kodus, isegi tänaval, absurdini minevad jõuluvana-lood, toidu ja kingitustega liialdamine. Tõepoolest, paganlus pole surnud, ega ka mitte eba-jumalakummardamine! Kuldasikas võtab endale inimeseks saanud Jumala koha.

Kui me oleme aru saanud jõulusõnumist, mis õpetab armastama vaeseid ja neid teenima, siis peame esmalt pöörduma Kristuse poole. Ainult Tema saab meile õpetada tõeliselt armastama vaeseid, mitte meie enese auks ega ühiskondlike ideaalide pärast, vaid armastusest inimeste vastu, nii nagu Tema neid on armastanud. Jeesus Kristus on tõepoolest esimene vaeste seas; keegi pole teinud ennast nii täielikult vaeseks kui Tema ja pealegi veel vabatahtlikult. Sest me ei tohi kunagi unustada, et Ta on Kolmainu teine Isik, Jumala Poeg, kes ennast nii on tühiseks teinud, et Temast on saanud väeti lapsuke õlgedel loomade jalgade ees.

Olles Jumala kaju,
ei arvanud osaks olla Jumalaga võrdne,
vaid loobus iseenese olust,
võttes orja kaju,
saades inimese sarnaseks;
ja ta leiti välimuselt inimesena. (Fil 2:6-7)

Ori, seda Ta tõepoolest on, sest alustab oma maist elu haldusliku toiminguga, lastes ennast keisri alamana kirja panna. Niipea kui Ta on võtnud inimese kuju, põlatakse ta ära, majades ei leidu Talle kohta: „Kivi, mille hoonehitajad ära põlgasid, on saanud nurgakiviks...” (Ps 118:22).

Äratõukamisele järgneb äratõukamine, Ta on sunnitud põgenema Egiptusesse: Seal Ta nüüd on – vaene, ori ja pagulane – ehkki ise Kõikide Kuningas!

Jõulusõnum on ka rahu sõnum! Isegi nende jaoks, kes on Kristuse unustanud või pole Teda kunagi tundnudki, sümboliseerivad jõulud rahu maa peal ja armastust inimeste vahel, olgu siis kas või kahekümne neljaks tunniks või üheks ööks (näiteks vahe-rahajõulude, relvarahu, valitsuste jõulurahuõnu-

mid jne). On tõsi, et Kristus on Halastuse Jumal, „Rahuvürst”... ja tema rahu on otsatu (Js 9:5-6).

Maailmas on rahu tihti kahe sõja vahelise rahuliku ajajärgu sünonüüm. Jeesus aga on „Rahuvürst”, tema rahul ei ole lõppu, sest tema Kuningriik ei varise kokku, nagu kõik teised kuningriigid, valitsused, diktatuurid. Jeesuse rahu laseb meil juba praegu osa saada tema tulevase Kuningriigist. Õppigem siis juba täna seda Kristuse rahu eneses kandma. Kuulakem nagu karjased inglite hüüdmist jõuluõöl: „Au olgu Jumalale kõrges ja maa peal rahu, inimestest hea meel!” (Lk 2:14).

Olgem taeva ja maa, Jumala ja inimeste vahelise imelise leppimise tunnistajad!

Me ei suuda kunagi põhjani ammutada jõulude sõnumit, selle ilu ja salasust. Me tegime juttu rahust ja vaesusest. Need kaks asja saavad mõistetavaks Kristuse isikus: Tema on rahu ja Tema on kõige vaesem vaeste seas. Nüüd saame minna veelgi sügavamale Jeesuse sündimise tähendus, uurides kõige olulisemat selles pühas, selle ülimate tähendust, mida ilmutab meile lihakssaamise salasus: Jumala inimeseks saamist. Püüame lihakssaamist mõista pühakuju ja evangeeliumilugemise kaudu. Vaatame Kristuse sündimise ikooni, see lepib meid koheselt jõulupühadega ja laseb meil unustada sebumist, mis sellega kaasneb. Siin valitseb rahu, kooskõla: kõik on pidulik, see tähendab rõõmus. Tähed säravad taevas, kaljud avanuvad, et vastu võtta oma Looja, loomad on rahunenud, karjased jagavad inglitega oma rõõmu, tähetargad kappavad õnnelikult tähte ilmutatud Tõe avastamise poole. Kõik kumleb valguses, eriliselt säravas valguses, sellises, millest räägib evangeelium: „Issanda ingel seisatas nende juures ja Issanda kirkus säras nende ümber” (Lk 2,9).

Täna sünnitab Neitsi selle, kes
on kõrgem kõigest loodust
ja maa toob koopa sellele,
kelle ligi ei või saada.
Inglid laulavad kiites karjastega
ja targad reisivad tähe järele,
sest meie pärast on sündinud
väike lapsuke – igavene Jumal!

(Romanus Kauniltlaulja kondak)

Luuletaja Romanus Kauniltlaulja ja anonüümne ikoonimaalija on mõlemad leidnud sama allika, ammutades inspiratsiooni evangeeliumist.

Asume uuesti kirjeldama pühakuju: kui välja arvata vann, mis on väga inimlik sündimise juurde kuuluv, ja vastsündinu puhul igati vältimatu tarbeese, on ikonograaf muus osas jäänud kõigiti ustavaks evangeeliumi vaimule. Kahte – Matteuse ja Luuka – Jeesuse sündimise lugu üle lugedes leiame sealt kõik selle, mis on maalitud ka puutahvlile. Kõrvutame evangeeliumi ja pühakuju (Mt 1, 18-25).

Esmalt Joosepi kahtlused Maarja neitsilikuse ja Jeesuse jumaliku päritolu suhtes. Ikooni allosas istub murest murtud Joo-

sep, pea käte vahel, teda kiusab kahtleja-kurivaim vana karjuse kujul. (Püha Joosep pole olnud ainus inimkonna ajaloo, kes on kahelnud salasuses, mis on inimõistuse jaoks liiga suur). Pärast vahejuhtumit Joosepiga, kellele ingel ilmutab tõe Jeesuses ühendatud jumaliku ja inimliku loomuse kohta, asub Matteus kohe kirjeldama Jeesuse sündimist Petlemmas ja räägib üksikasjalikult tähetarkade külaskäigust (Mt 2:1-12).

Ikoonil näeme kõrgest seisusest isikuid, kes otsivad juutide kuningat. Püha tropar arendab edasi tarkade teemat:

Sinu sündimine, Kristus, meie Jumal,
valgustas maailma tõetundmise valgusega,
sest temas õppisid tähtede teenijad
tähe läbi Sind, Õigusepäikest, kummardama
ja Sind, kõrgelt Päevatõusmist, tundma.
Issand, au olgu Sulle!

(Jõulutropar)

Tähetargad esindavad vanaaja teaduste tundjaid. Neid õpetavad tähed ja tänu ühele tähele asuvad nad teele, et otsida kuningat, kes on hiljuti sündinud, ning leiavad eest õlgedel lapsukese. Nad tahtsid kummardada juutide kuningat, nagu nad Heroodesele ütlesid, aga kui nad lapse leidsid, täitis see neid suure rõõmuga, et kummardamise asemel heitsid nad end tema ette maha. Nad tõid ka kingitusi: kulda Kuningale, viirikut Jumalale, mürrit surelikule inimesele. Need Idamaalt tulnud targad leidsid eest Tõe enda, selle, mida nad alati tähtedest olid otsinud. Nüüd said nad tundma Õigusepäikest, Päevatõusu Kõrgelt, seda, kes tuleb taevast. Aga mitte sellest taevast, mis loodi maailma loomise esimesel päeval, mitte sellest, kus tiirlevad tähed. Sest taevatähed said tarkadele anda vaid osalise teadmise. Õigusepäike on mitteloodu, Issandatundmise valgus ilmutab Jumalat, Päevatõusu Kõrgelt, mis ennast tarkadele avaldab, on Sõna, mis oli alguses Jumala juures, mis oli Jumal (Jh 1:1) enne aegade algust. See, kes oli enne aega ja loodud mateeriat.

Me võime näha sarnasusi tarkade otsingus ja karjastele ilmutamises, millest räägib püha Luukas (Lk 2:1-19). Tarkadel tuli Jumalani jõudmiseks teha pikaajaline uurimistöö. Karjased said heast sõnumist kuulda otse inglilt, ilma mingi ettevalmistuseta. Püha Luuka tekst on koostatud ülimalt hooli ja põhjalikkusega. Nagu ikoonimaalija ja laulukirjutaja, vaatleb evangelist sündmust teraselt vaimuärksal pilgul ja paneb selle kirja valguses, mis kirkastab ja loob uueks lihtsa jutustuse.

Evangelist paigutab sündmuse koheselt ajaloolisse konteksti: keiser Augustuse käsk, rahva üleskirjutus, toonase Süüria maavalitseja nimi. Seejärel asetab ta peategelased geograafilisse ruumi: Joosep ja Maarja lähivad Galileast Petlemma, sest nad on pärit Juuda soost, Taaveti kojast. Siinkohal tuleb sisse jumalik plaan. See on Jumala tahtmine ja ettehooldus ning mitte juhus, et Jeesus sünnib Petlemmas, linnas, kust on pärit kuningas Taavet. Jeesus on Issanda salviitu (heebrea keeles Messias, kreeka keeles Kristus), Ta on Iisraeli kuningas, Taaveti poeg (Mi 5:1).

Püha Luukas maalib pildi Kristuse sündimisest väljaspool eluhooneid, looduses; see, et läheduses on karjased väljal, annab tunnistust, et sündmused toimuvad maal. Aga, ütlete teie, jutustaja ei maini koobast, ta räägib ainult söimest. Sõim eeldab lauta, sest sõim on kariloomade sööginõu, aga karjased kasutasid koopaid, et karja varju alla ajada ja ise peavarju leida.

Evangelist ei maini ka eeslit ja härga. Loo-gika teeb puuduva tasa: Joosep reisis eesliga ja sõim oli heinu täis, et loomad saaksid süüa. Härg tuleb meelde nende loomade kohalolu. Kuid mitte tõepärasuse huvides ei kujutata ikoonil loomi, vaid läbi aegade on igal pool jõulude ikonograafias viidatud Jesaja ettekuulutusele:

Härg tunneb oma peremeest
ja eesel oma isanda söime,
aga Iisrael ei tunne,
mu rahvas ei taha mõista. (Js 1:3)

Koopa ees lebab Maarja sünnitajale omases poosis. Tema kujutis on suuremõtmeline, tal on tähtis koht ikooni kompositsioonis; selles väljendub Neitsi tähtsus lihakssaamises: Maarjast saab Poja ilmaletoomisega Jumalaema, *Theotokos*. Aga sageli imestatakse, miks on ta lapsele selja pööranud. Ta vaatab kaastundega Joosepit, kes kahtleb ja kelle kaudu on kogu inimkond vajunud teadmatusse. Tema käsi näib osuvat vastsündinule; selle liigutusega juhatab ta iga inimest Jumala Poja juurde. Maarja tõi Ta ilmale inimsoo päästeks, et ilmutada Jumala suurt auhiilgust. Tema rõõm on märksa enam kui tavaline emauhkus, mis on igati loomulik, kuid siiski liiga inimlik tunne. Maarja käsi on ühtaegu suunatud lapsele ja asetatud rinnale. Kas ei taha ikoonimaalija selle tagasihoidliku liigutusega viidata püha Luuka sõnadele: „Ent Maarja jättis kõik need lood meelde, mõtiskledes nende üle oma südames” (Lk 2:19)?

Ikooni kompositsiooni keskmes on koopa ees, millele kõik on suunatud. Nagu spiraal, mille keskpunktis on tume ava, kust paistab Valgus. Jeesus on koopa sügavuses, nagu oleks maa ise ta sünnitanud. See pilt avab meile lihakssaamise tõelise tähenduse. Kui Adam loodi, võeti ta maa põrmust, täna loob teine Adam – Kristus – oma isikus inimese uuesti. Koopa sügavuses olev Jumala Poeg võtab enesele meie inimeseks-olemise: ta on maamullast sündinud ja sinna pöördub ta pärast maha matmist tagasi: „Esimene inimene oli maast muldne, teine inimene oli taevast...” Ja nii nagu me kandisime muldset kaju, nii kanname kord ka taevast kaju” (1Kr 15:47;49).

Et Kristus on tulnud taevast alla maa peale ja läinud hiljem kuni põrgupõhjani, saame meie koos Temaga surnuist üles tõusta! Jõulupühadel haarab meid suur rõõm nagu tähetarkasid ja karjaseid; miski ei saa seda rõõmu meilt võtta, sest „Jumal on meiega”, heebrea keeles „Immanuel!”

Ikoon: www.eikonografos.com

KAKS JÓULUAJA JUTLUST ISA JEAN CORSONILT

26. detsember – Jumalasünnitaja üldmälestus

Suurte Issanda pühade järel pühitsetakse Idakiriku jumalateenistuskorras tavaliselt üldmälestust ehk sünaksit – see tähendab kogunemist, kus osalevad kõik püha tegelased ja tunnistajad. Nii on see ka täna. Täna üldmälestus on aga pühendatud eelkõige Jumalaema Maarjale, kes tõi maailma jaoks ilmale Jeesuse, „Jumala, kes on meiega“.

Ohvriilal, millel valmistatakse ette pühad annid – leib ja vein –, on tihti Kristuse sündimise pühakuju, sest Petlemmas, mis heebrea keeli tähendab „leiva kodu“, alustas Jeesus iseenda kinkimist meie eest, olles kingitud meile Maarja kaudu. Petlemma sõimes on Eluleib, kelle Isa meile annab ja Maarja meile kingib. Vaatame Teda kaemus- tähelepanelikult – ta on ikooni keskel pisitillukesena nagu esimene koidukiir. Palume, et Ta ilmutaks meile, miks Ta on seal ja miks me alustame euharistia – maailma pääste salasuse – pühitsemist alati koos Temaga.

Jeesus on see, kes ennast meile kingib ja kes kingitakse koos meiega. Kogu euharistia on kinkimine, ohvriand. Väikese lapsena ei tee ega ütle Issand mitte midagi: Ta lihtsalt on kingitus. Jeesus on valmis kinkima ja kingitud olema. Nii peame ka meie iga euharistia alguses ennast ette valmistama olema koos Temaga kingitud ja kinkima Teda Isale, kes Ta meile annab.

Jeesus kingib ennast ise. Ta on Isa and, Tema antud, kingitud Pühas Vaimus, mida

tähendavad ikoonil taevast langeva ühtse valgusvoo kolm kiirt. See näitab, et Püha Vaim tuleb maha ja annab ennast maailmale armsa Poja inimsuses. Haaraku ja läbistagu meidki Tema valgus. Olgu see meie esimene ohverdus.

Samas on Jeesus ka see, keda kingitakse. Pööratud Isa poole enam mitte üksinda, igavikus, vaid meie inimsuses, mille Ta enesele võttis. Nüüdsest kingitakse Ta Isale koos meiega Pühas Vaimus ja Ta soovib, et nõustuksime olema kingitud koos Temaga.

Mida Ta meile ilmutab? Et Ta ise on kingitus Isalt, Isa suur and, ja olles äraarvamata tilluke, kingib Ta meile Isa lõppematu halastuse ja armastuse. Jumala Last vastu võttes hakkame mõistma, et Jumal on Armastus. Jeesus on meie Isa imeline kingitus ja samas ka meie vastus Isale, kui Temast saab koos meiega ohvriand. Jah, Ta toob kingiks meie viletsuse, meie mitteolemise, mille sügavusse me ial ei ulatu, meie armastuseigatsuse, meie eluiha. Jeesusega ohverdatakse meid halastavale armastusele, tuuakse meid elavaks rõõmu ja austuse ohvrianniks Isale.

Olles see, kes ohverdab ja usaldab, annab Jeesus end täielikult meile ja olles koos Temaga kingitud, oleme täielikult usaldatud Poja armastuse hoolde, kes laseb meil sündida oma ellu. Tuleb usaldada täielikult. Selles usalduses, selles viletsas inimlikus usalduses vastame usaldusele, millest Isa meile Jeesuses kinnitust annab. Palume, et saaksime kogeda seda imelist usalduse salastust, vastastikust ohvriandi.

Me võime seda õppida Maarjalt, kes on selle sündmuse, selle uue lepingu keskmes. Õpetagu tema meile südame vaikust. Sest vaikuses, tasase ja usaldava usu vaikuses, võtame me vastu Isa kingituse. Kuna üksnes

oma Isast me oleme. Maarja õpetab meid tänama. Peame alati imestama, et meid armastatakse, eriti kui oleme teadlikud oma viletsusest. See imestus äratav lakkamatut tänulikkust: „Sest Ta on vaadanud oma ümmardaja alanduse peale...“. Maarja õpetab meid armastama nii Isa kui tema lapsi nii, nagu Isa ise neid armastab.

1. jaanuar – Issanda ümberlõikamise mälestus

Milline võiks see alanud aasta küll meile jaoks olla? Kas aasta, millelt ootame midagi uut? Ei, hoopis aasta, mil tuleb meie juurde see, kes „teeb kõik uueks“ (Ilm 21:5). Jeesusega tuleb uus meile vastu. Seda tähendab igal pühapäeval see kaheksas päev, mis juba kuulutab ja annab meile uue maailma, meie elu Kristuses.

Kaheksandal päeval pärast sündimist toob Jeesus selle uue meie maailma. Et olla omaks võetud oma rahva liikmena, peab Ta olema ümber lõigatud: Ta peab kinni Seaduse kirjatähest ja niiviisi teeb selle tühjaks. Temas, uue jumalarahva esmasündinus, asendub usk armuga: Ta saab endale nime. Jumal annab ja Tema võtab vastu. See uus, kes tuleb, on Jeesus ise ja Ta tuleb puhtast armust. Seadus on „tulevaste asjade vari, aga Kristuse ihu on tõelisus“ (Kol 2:17).

Olgu siis meie aasta uus Tema uudsust mõõda. Astugem Tema nime salasusse. Siis Ta laseb meil mõista, et esimesena on selle sündmuse uudsuses Tema Isa. Viimaks ometi on Tema Poja nimi antud, tunnustust leidnud ja vastu võetud! Astugem Isa rõõmu sisse, sest meie igatsus, enamgi veel, meie palve on Jeesuse nimi, meie täiuslikkus. Jeesuses ütleb ja Isa annab meile kõik. Meie hingetõmbed Isa lastena on nii lihtsad.

Oleme ka osaduses Maarja ja Joosepiga. Töötatud lapse nimi anti neile teada ja usaldati nende hoolde (Lk 1:31 ja Mt 1:21), et nad annaksid selle Temale. Nad olid esimesed, kelle huultel kõlas ja kelle südames kajas vastu kutse, mis kannab endas sõnulväljendamatu: Jeesus. Nad said tunda uut rõõmu, avastasid päev-päevalt üha enam seda, kes on „üle iga nime“ oma ihu läbikatsumatus inimsuses (Fl 2:7-9).

Ning saame meiegi vähehaaval „kasvada meie Issanda ja Päästja Jeesuse Kristuse armus ja tundmises“ (2Pe 3:18), millest ei saa mõistusega aru. Kui me igatseme Tema nime, haarab meid tema kohalolu ja tema elu, mis meile on antud. Oleme imestunud, et Teda tunti sellena, kes Ta on. Tema puhul võib see meile tunduda normaalne, aga Jeesus kasvas meie inimlike tõekspidamiste kohaselt. Meile teeb haiget, kui meid kutsutakse nimega, mis pole meie oma, sest meid pole ära tuntud, omaks võetud ja armastatud. Meil aitas kasvada hoopis see, kui võrd meid tunti, omaks võeti ja armastati. Jeesuski koges kasvades sama. Kuid praegu on Ta Isa juures, olles samal ajal edasi koos meiega. Mõelge, millist rõõmu võime Talle valmistada, kui kutsume Teda tões ja vaimus Jeesuseks mitte huultega, vaid oma „südame mõtlemisega“ (Ps 19:15).

„Sest temas elab kogu jumalik täius ihulikult“ (Kl 2:9) ja iga kord, kui igatseme tema nime, oleme ühte liidetud tema täiuslikkusega. Sellist lapseelu täiesti uudset liikumist koos Jeesusega püüab Püha Vaim meile õpetada. Temas annab Isa meile kõik.

Kandkem hoolt, et valmistada Talle seda rõõmu. Me kasvame seeläbi Issanda Jeesuse tundmises. Hingestagu kogu seda aastat algusest peale kõige tähtsam igatsus meie elus – Jeesus. Jumala uudsuses loob see meie aja uueks, varjudele ja viletsusele vaatamata.

РОЖДЕСТВО ИИСУСА

И Слово стало плотью,
и обитало с нами... (Ин. 1, 14)

Празднование Рождества происходит сегодня с таким размахом, что возникает опасность забыть об истинном значении праздника: всепоглощающий дух потребительства, мигающие украшения в магазинах, в домах, даже на улице, доходящие до абсурда истории о Деде Морозе, излишества в еде и подарках. Действительно, язычество никуда не исчезло, как и идолопоклонство! Златой телец вытеснил вочеловечившего Бога.

Если мы правильно понимаем рождественскую весть, которая учит любить бедных и служить им, то мы должны прежде всего обратиться ко Христу. Только Он может научить нас по-настоящему любить бедных, не ради нашей славы и не ради общественных идеалов, но из любви к людям, так, как Он их любил. Иисус Христос, действительно, первый сре-

ди бедных. Ни один человек не стал настолько совершенно бедным, как Он, да к тому же еще и добровольно. Ибо мы никогда не должны забывать, что Он – второе Лицо Святой Троицы, Сын Божий, настолько уничтожившийся, что стал бессильным Младенцем, лежащим на соломе у ног скота.

*Он, будучи образом Божиим,
не почитал хищением
быть равным Богу;
но уничижил Себя Самого,
приняв образ раба,
сделавшись подобным человекам
и по виду став как человек (Фил. 2, 6–7).*

Образ раба, это поистине так, ибо Он начинает свою земную жизнь с бюрократической процедуры, Его записывают подданным кесаря. Лишь только Он по виду стал как человек, Его презирают, в домах не находится Ему места: «Камень, который отвергли строители, соделался главою угла...» (Пс. 117, 22).

За отвержением следует еще одно отвержение: Он вынужден бежать в Египет, там Он – бедный раб и изгнанник – но все же Царь Славы!

Рождественская весть – это еще и мирная весть! Даже для тех, кто забыл Христа или никогда Его и не знал, Рождество символизирует мир на земле и любовь между людьми, хотя бы на двадцать четыре часа или на одну ночь (например, перемирие на войне, рождественские послания правительства, призывающие к миру). Воистину, Христос – Бог Милости, Князь мира... и умножению мира Его нет предела (Ис. 9, 6–7).

Мир в нашем мире – это часто синоним мирного отрезка времени между двумя войнами. Иисус же – Князь мира, Его миру нет предела, ибо Его Царство не разрушится, как все другие царства, правительства, диктатуры. Мир Иисуса уже сейчас позволяет нам приобщиться к грядущему Царствию Небесному. Будем же учиться уже сейчас носить в себе этот мир Христов. Будем слушать, как пастухи, ангельскую песнь в рождественскую ночь: «Слава в вышних Богу, и на земле мир, в человеках благоволение!» (Лк. 2, 14).

Будем же свидетелями чудесного примирения между небом и землей, Богом и людьми!

Мы никогда не сможем исчерпать до дна рождественскую весть, ее красоту и таинство. Мы говорили о мире и бедности. Эти две вещи становятся понятными в личности Христа: Он – мир и Он же – беднейший из бедных. Теперь мы можем углубиться в значение рождения Иисуса, рассмотрим наиболее важное в этом празднике, его высшее значение, которое проявляет нам таинство воплощения: вочеловечение Бога.

Попробуем понять воплощение через икону праздника и евангельское чтение. Рассмотрим икону Рождества Христова. Она сразу же примирит нас с праздником Рождества и поможет нам забыть о суете, которая его сопровождает. Здесь царит мир, гармония: все празднично, то есть радостно. Звезды сияют на небе, скалы открываются, чтобы принять своего Создателя, животные спокойны, пастухи делят радость с ангелами, волхвы счастливо скачут навстречу явленной им Истине. Все исполнено света, особенно сияющего света, того, о котором говорится в Евангелии: «Вдруг предстал им Ангел Господень, и слава Господня осияла их» (Лк. 2, 9).

Фото: Геннадия Баранов

РОЖДЕСТВЕНСКОЕ ПОСЛАНИЕ

На третий же день после праздника Рождества Христова по плоти Православная Церковь празднует память первомученика архиерея Стефана, который увидел «небеса отверста, и Сына Человечя одесную стояща Бога» (Деян. 7, 56), и неверные старейшины синедриона, не стерпев сияния небесного Света, скрежеща зубами, до смерти забили его камнями.

Та же злоба и ненависть, что пламенела две тысячи лет назад, восстала с новой силой совсем недавно, в 1919 году по Рождестве Христове, когда в святые дни празднеств, следующих за Рождеством Нашего Спасителя, от рук неправедных судий пострадали епископ Таллиннский Платон, тартуские священники Михаил и Николай, саатсеский священник Василий и многие другие православные, исповедуя «мир Божий, превосходяй всяк ум» (Флп. 4, 7) не только своей жизнью, но и страданием, и смертью.

Подобно первомученикам, от беспомощных невинных младенцев до исполненного сил архиерея, которые были удостоены чести во имя мира Божия и Благой Вести погубить свои жизни (ср.: Мк. 8, 35) – пастыри и овцы нашей Православной Церкви Эстонии были послушными даже до смерти в тот год, когда Всесильному Господу, чьи пути неисповедимы, угодно было снова испытать Свой народ и переплавить его, как переплавляется серебро (ср.: Пс. 65, 10).

Мученики, причисленные к Млику святых, смирили себя – но как смирили? Мужественно переноса хулу и биения, смело исповедуя свою веру и надежду. Любя мучителей и прощая безумцев. Они последовали за Господом Иисусом Христом и через Него вошли в жизнь вечную.

Апостольский призыв – ничуть не менее, чем вопрос жизни и смерти; послушание Богу и смирение себя вслед за Великим Архиереем Иисусом Христом ведет к вечной жизни, но «аще хошет душу свою спасти, погубит ю» (Мф. 16, 25).

Слава в вышних Богу, сподобившему и нас здесь на земле чистым сердцем славить непостижимое таинство вочеловечивания Своего Единородного Сына!

Слагодословием и любовью о Господе нашем Иисусе Христе, вочеловечившимся нашего ради спасения.

Милостью Божией

✠ Стефан,
Митрополит Таллинский
и всея Эстонии

✠ Илия, епископ Тартуский

✠ Александр,
епископ Пярнуский и Саареский

Лето Господне 2009

Возлюбленные о Господе боголюбивые пастыри, верные чада святой Православной Церкви, братья и сестры!

«Исповедайтесь Господеву, яко благ, яко в век милость Его» (Пс. 135, 1). Над народами, сидящими в сени смертной, воссиял Он Светом во откровение языков и славу людей своих.

Слагодарением последуем призыву апостола язычников: помыслим о себе то же, что писано о Свете мира, Христе Иисусе, Который, «иже во образе Божий сый, не восхищением непщева быти равен Богу. Но Себе умалил, зрак раба примим, в подобии человеческого быв, и образом обретеса якоже человек, смирил Себе, послушав

быв даже до смерти, смерти же крестныя» (Фил. 2, 5–8).

Обращающий свои помыслы к Богу, да будет готов к тому, что Господь силою Своею просветит его и направит стопы его. Тогда воспоследует реченное Самим Господом: «Довлеет ученику, да будет, яко учитель его, и раб, яко господь его» (Мф. 10, 25). И рассмотрев явленное нам слово Господне, мы, при желании, сможем увидеть, что стало с теми, над кем еще до нас просиял Животворящий Свет.

После рождения Иисуса в Вифлееме царь Ирод разгневался «и послав изби вся дети сущия в Вифлееме и во всех пределах его, от двою лету и ниже, по времени, еже известно испыта от волхвов» (Мф. 2, 16).

*Дева днесь Пресушественнаго раждает,
и земля вертеп Неприступному приносит;
Ангели с пастырьми славословят,
волсви же со звездою путешествуют;
нас бо ради родися Отроча Младо, Превечный Бог.*

(Кондак Романа Сладкопевца)

Гимнограф Роман Сладкопевец и анонимный иконописец черпали вдохновение из одного источника – из Евангелия.

Опишем снова икону: если не считать ванны, этой очень человеческой бытовой детали, неотъемлемой при появлении новорожденного, в остальном иконописец верен евангельскому духу. Перечитывая две истории рождения Иисуса – в Евангелии от Матфея и от Луки – мы найдем там все то, что написано на доске. Сравним Евангельский рассказ с иконой (Мф. 1, 18–25).

Во-первых, сомнения Иосифа в девственности Марии и божественном происхождении Иисуса. В нижней части иконы сидит сломленный горем Иосиф, обхватив голову рука-

ми. Его искушает злой дух сомнения под видом старого пастуха. (Святой Иосиф – не единственный в истории человечества сомневающийся в таинстве, превосходящем человеческий ум). После эпизода с Иосифом, которому ангел открывает истину о соединении в Иисусе божественного и человеческого естества, Матфей сразу приступает к описанию рождения Иисуса в Вифлееме и обстоятельно рассказывает о приходе волхвов (Мф. 2, 1–12).

На иконе мы видим лиц высокого положения, ищущих иудейского царя. Тропарь праздника развивает тему волхвов:

*Рождество Твое, Христе Боже наш,
возсия мирови свет разума,
в нем бо звездам служащии
звездою учахуся Тебе кланятися,
Солнцу Правды,
и Тебе ведети с высоты Востока.
Господи, слава Тебе!*

(Тропарь Рождества)

Волхвы представляют знатоков наук старого мира. Они изучают звезды и, благодаря одной звезде, они пуска-

ются в путь, чтобы найти новорожденного царя, и находят Младенца, лежащего на соломе. Они хотели поклониться царю иудеев, как они сказали царю Ироду, но когда они нашли Младенца, они исполнились великой радости, и распоростерлись перед Богомладенцем. Волхвы принесли с собою дары: золото Царю, ладан Богу, смирну смертному человеку. Эти мудрецы, пришедшие с Востока, нашли Саму Истину, то, что они все время искали в звездах. Теперь они узнали Солнце Правды, Восток Свыше, Того, Кто пришел с неба. Но не с того неба, которое было создано в первый день творения мира, не с того неба, на котором вращаются звезды. Ибо небесные звезды смогли дать волхвам лишь часть знания. Солнце Правды не тварно, свет познания Господа являет Бога, Восток Свыше, открывающий Себя волхвам, это Слово, которое сначала было у Бога, которое было Бог (Ин. 1, 1) до начала времен. Это Тот, Кто был до времени, Тот, Кто создал материю.

Мы можем увидеть сходство в поисках волхвов и явлении пастухам, о котором говорит апостол Лука (Лк.

2, 1–19). Волхвы до того, как увидеть Бога, много лет занимались изучением звезд. Пастухам довелось услышать благую весть непосредственно от ангела, безо всякого приготовления. Текст апостола Луки составлен с особой тщательностью и основательностью. Будучи иконописцем и гимнографом, евангелист рассматривает событие острым духовным зрением и записывает его в свете, который одухотворяет простое повествование.

Евангелист помещает событие сразу же в исторический контекст: указ императора Августа, перепись народонаселения, имя тогдашнего правителя Сирии. Затем апостол размещает главных действующих лиц в географическое пространство: Иосиф и Мария идут из Галилеи в Вифлеем, так как они из колена Иудина, дома Давида. И здесь вступает в действие божественный план. Не случайность, но воля и промысел Божий в том, что Иисус рождается в Вифлееме, городе, откуда родом царь Давид. Иисус – помазанник Божий (на древнееврейском – Мессия, по-гречески – Христос), Он – царь Израиля, сын Давидов (Мих. 5, 1).

Апостол Лука рисует картину рождения Христа вне жилых зданий, среди природы, то обстоятельство, что поблизости пасутся стада, свидетельствует о том, что события происходят в деревне. Вы скажете, что рассказчик не упоминает пещеры, он говорит только о яслях. Но ясли предполагают наличие хлева, так как ясли – это кормушка для скота. Пастухи же использовали пещеры, чтобы загонять животных под крышу и иметь пристанище.

Евангелист не упоминает также осла и вола. С помощью логики мы можем восстановить отсутствующие детали: Иосиф и Мария брали в дорогу осла, а ясли были полны сена для скота. Вол напоминает о присутствии этих животных. Но не достоверности ради на иконах Рождества Христова изображают животных. Во все времена животные в рождественской

иконографии отсылали к пророчеству Исаии.

*Вол знает владетеля своего,
и осел – ясли господина своего;
а Израиль не знает Меня,
народ Мой не понимает (Ис. 1, 3).*

Перед пещерой возлежит Мария в положении, характерном для рождения. Ее фигура крупная, она занимает значительное место в композиции иконы. Этим выражается значимость Девы для чуда воплощения: Мария после рождения Сына становится Божией Матерью, *Theotokos*. Часто люди удивляются, почему Мария отвернулась от Ребенка. Она сочувственно смотрит на Иосифа. Он сомневается, а через него и все человечество погружено в темноту неведения. Рука Богородицы указывает на новорожденного. Этим движением Она отсылает человека к Сыну

Божиему. Мария родила Его для спасения рода человеческого, для того, чтобы явилась великая слава Божия. Ее радость гораздо больше, чем обычная материнская гордость. Это естественное, но все же слишком человеческое чувство. Рука Марии одновременно указывает на Младенца, но лежит на груди. Не хотел ли иконописец изображением этого скромного движения напомнить о словах апостола Луки: «А Мария сохраняла все слова сии, слагая в сердце Своем» (Лк. 2, 19)?

В центре композиции иконы – пещера, все обращено к ней. Композиция напоминает спираль, в центре которой находится темная расселина, из которой брезжит Свет. Иисус находится в глубине пещеры, будто бы сама земля родила Его. Эта картина раскрывает нам истинный смысл воплощения. Когда Адам был сотво-

рен, он был взят от персти земной, ныне Второй Адам – Христос – в Своем естестве заново сотворяет человека. Сын Божий, находящийся в глубине пещеры, принимает наше человеческое естество: Он из земли рожден и в землю возвратится после погребения: «Первый человек – из земли, перстный; второй человек – Господь с неба. <...> И как мы носили образ перстного, будем носить и образ небесного» (1 Кор. 15, 47; 49).

Христос сошел с неба на землю и позже спустился до ада, и мы с Ним можем воскреснуть из мертвых! В день Рождества мы, подобно волхам и пастухам, объаты великой радостью, ничто не может лишить нас этой радости, ибо «с нами Бог», на древнееврейском – «Иммануил»!

ДВЕ РОЖДЕСТВЕНСКИЕ ПРОПОВЕДИ О. ИОАННА КОРСОНА

26 декабря – собор Пресвятой Богородицы

За Великими Господскими праздниками в богослужбном круге Восточной Церкви обычно следуют соборы – память всех святых действующих лиц праздника и его свидетелей. И сегодня мы также празднуем собор. Но сегодняшней собор посвящен прежде всего Божией Матери, родившей для всего мира Иисуса, Бога, Который с нами.

На жертвеннике, где готовят Святые Дары – хлеб и вино – часто находится икона Рождества Христова, ибо в Вифлееме, что по-еврейски означает «дом хлеба», Иисус начал дарить Себя нам, будучи дарованным нам через Марию. В вифлеемских яслях лежит Хлеб Жизни, Который дает нам Отец и дарует Мария. Внимательно рассмотрим Его – Он в центре иконы, крошечный, как луч зари. Попросим, чтобы Он открыл нам, почему Он находится там и почему мы начинаем совершение евхаристии – таинства спасения мира – всегда с Ним.

Иисус дарует нам Себя и Его даруют вместе с нами. Вся евхаристия – это дар, жертвоприношение. Младенец Иисус не говорит и не делает ничего: Он – просто дар. Иисус готов даровать и быть дарованным. Так и мы должны в начале каждой евхаристии готовиться быть дарованными вместе с Ним и даровать Его Отцу, дающему нам Его.

Иисус дарует Себя Сам. Он – дар Отца, Им данный, дарованный в Святом Духе, и на иконе это показывают три луча света, падающие из единого потока с неба. Это обознача-

ет, что Святой Дух сходит и дарует Себя миру в человеческом естестве возлюбленного Сына. Да пронзит же и нас Его свет. Да будет это нашей первой жертвой.

Иисус – это одновременно и Тот, Кого даруют. Он обращен к Отцу не Один, в вечности, но в нашем человеческом естестве, которое Он принял. Отныне Его даруют Отцу вместе с нами в Святом Духе, и Он желает, чтобы мы согласились быть дарованными вместе с Ним.

Что Он являет нам? То, что Он Сам – дарован Отцом, великий дар Отца и, будучи таким крошечным, Он дарует нам бесконечную милость и любовь Отца. Принимая Богомладенца, мы начинаем понимать, что Бог – это Любовь. Иисус – это чудесный дар Нашего Отца и, в то же время, наш ответ Отцу, когда Он становится вместе с нами жертвоприношением. Да, Он приносит в дар нашу немощь, наше небытие, в самую глубину которого мы никогда не опустимся, нашу тоску по любви, нашу жажду жизни. Вместе с Иисусом нас жертвуют милосердной любви, приносят нас живыми в жертву Отцу, исполненную радости и благоговения.

Иисус, жертвующий и доверяющий, целиком отдает Себя нам, а мы, будучи дарованными вместе с Ним, целиком вверены любви Сына, Который позволяет нам родиться в Его жизнь. Нужно довериться целиком. В этом доверии, в этом слабом человеческом доверии мы отвечаем на то доверие, в котором Отец уверяет нас в Иисусе. Помолимся, чтобы мы смогли испытать это чудесное таинство доверия, взаимное жертвоприношение.

Мы можем научиться этому у Марии, которая находится в центре этого события, этого нового завета. Да научит она нас тишине сердца. Ибо лишь в тишине, в тишине спокой-

ной и доверяющей веры мы можем принять дар Отца. Ибо мы – только от Своего Отца. Мария учит нас благодарить. Мы должны всегда изумляться, что нас любят, особенно тогда, когда мы сознаем свою немощь. Это изумление рождает непрестанную благодарность: «Яко призре на смирение рабы Своея...». Мария учит нас любить Отца и Его детей так, как Сам Отец любит их.

1 января – Обрезание Господне

Каким может стать для нас этот начинающийся год? Годом, в который мы ждем чего-то нового? Нет, скорее годом, в который к нам придет Тот, Кто творит все новое (Откр. 21, 5). С Иисусом новое идет нам навстречу. Это означает каждое воскресенье тот восьмой день, который уже возвещает и дарует нам новый мир, нашу жизнь во Христе.

На восьмой день после Своего рождения Иисус приносит это новое в наш мир. Для того, чтобы быть принятым Своим народом, Он должен быть обрезан: Он придерживается буквы Закона и этим самым аннулирует его. В Нем, Первенце нового народа Божиего, вера сменяется благодатью: Он получает имя. Бог дает, и Он принимает. То Новое, Что приходит – это Сам Иисус, и приходит Он от чистой благодати. Закон – «это есть тень будущего, а тело – во Христе» (Кол. 2, 17).

Да будет же наш год новым по Его новизне. Войдем в таинство Его имени. Тогда Он даст нам понять, что Первый в новизне этого события – Его Отец. Наконец-то имя Его Сына дано, одобрено и принято! Войдем же в радость Отца, ибо наша тоска, более того, наша молитва – имя Иисусово, наше совершенство. В Иисусе Отец говорит и дает нам все. Наше дыхание – как дыхание детей Отца – так просто.

Мы находимся также в общении с Марией и Иосифом. Имя обетованного Младенца было открыто и доверено им (Лк. 1, 31; Мф. 1, 21), чтобы они дали его Ему. Они были первыми, с чьих губ срывался и в чьих сердцах отзывался эхом призыв, который несет в себе невыразимое: Иисус. Они смогли почувствовать эту новую радость, день за днем открывая Того, Кто «выше всякого имени» (Фил. 2, 7–9) в неосязаемом человеческом естестве Своего тела.

И мы можем мало-помалу возрастать «в благодати и познании Господа нашего и Спасителя Иисуса Христа» (2 Петр. 3, 18), этого нельзя понять умом. Когда мы тоскуем по Его имени, нас охватывает Его присутствие и Его жизнь, данная нам. Мы поражены, что Его не знали Тем, Кем он является. По отношению к Иисусу это может казаться нам нормальным, но Он рос с нашими убеждениями. Нас ранит, когда нас называют не нашим именем, потому что нас не узнали, не приняли и не полюбили. И Иисус испытывал это в Своей жизни. Но сейчас Он у Отца, пребывая в то же время и дальше с нами. Подумайте, какую радость мы можем доставить Ему, когда в истине и духе зовем Его Иисусом не только губами, но и помышлениями сердец (Пс. 18, 15).

«Ибо в Нем обитает вся полнота Божества телесно» (Кол. 2, 9), и всякий раз, когда мы тоскуем по Его имени, мы сливаемся с Его совершенством. Этому совершенно новому движению детской жизни с Иисусом пытаемся научить нас Святой Дух. В Нем Отец дарует нам все.

Постараемся же доставить Ему эту радость. Так мы будем возрастать в познании Господа Иисуса. Да будет же весь этот год с самого начала одухотворен самой главной тоской нашей жизни – Иисусом. Это в Божией новизне сотворит наше время новым – несмотря на все тени и немощи.

HELSINGI METROPOLIIDI VISIIT EAÕK KIRIKUKESKUSSE Ülempreester Mattias Palli

9. detsembril külastas EAÕK kirikukeskust Soome Õigeusu Kiriku Helsingi metropoliit Ambrosius koos oma piiskopkonna esipreestritega. Metropoliit Stefanus pakkus nende auks lõunasöögi, kus arutati ka mitmeid huvipakkuvaid teemasid, muuhulgas Helsingi piiskopkonna võimalusi toetada

praeguse majanduskriisi olukorras EAÕKd. Lepiti kokku, et kõik Helsingi piiskopkonna kogudused teevad korjanduse EAÕK ühe preestri palgaraha kogumiseks järgmiseks aastaks. Metropoliit Stefanus tänas külalisi juba osutatud ja tuleva abi eest ning avaldas heameelt sõprussuhete üle Soome kirikuga.

Pärast lõunasööki tutvusid soomlased Püha Platoni kabeli ning kiriku raamatukoguga. Seejärel peeti seminari loengusaalis Helsingi piiskopkonna esipreestrite koosolek.

PALVE- JA PAASTU- LAAGER KÕMSIL Tiia Teesaar-Meema

27.–29. novembril toimus palve- ja paastulaager Kõmsil, 10 km kaugusel Virtsu sadamast. Laagripaigaks oli Uue-Virtsu Kristuse Sündimise koguduse maja. Maja alumisel korrusel paikneb EAÕK küünlavabrik ning ülemise korruse tubades toimus laager.

Laagri teema oli seekord „Lapsemeel ja lapsemeelne usk”. Reede õhtuks sõitsid Eestimaa eri paikadest kokku umbes kaksteist inimest.

Usalduslikus õhkkonnas meenusid kõik oma lapsepõlve ning jagasid mälestusi teisega. Oli huvitav kuulda lugusid, kuidas me lapsena maailma nägime ja kogesime.

Laupäeval külastasime küünlavabrikut. Vabrikus töötav Stefan viis meid masinate juurde ning seletas, kuidas valmivad vahast küünlad. Kuna ilm oli ilus ja nägime isegi päikest, võtsime Hermi Vainu juhatusel ette jalutuskäigu Uue-Virtsu kiriku varemehed läheduses asuvatele kivikalmetele. Pärast tundsime rõõmu leheriisumisest ja heakorrustustöödest kogudusemaja ümbruses.

Laupäeva õhtul olime taas üheskoos ümber laua. Meiega oli liitunud preester Jüri Ilves, kelle juhatusel oli hea mõtiskleda Luuka 18:16-17 kirjakohta lapsemeelse usu teemal ning jagada oma isiklike kogemusi Jumalaga. Helenal, laagri korraldajal, oli planeeritud huvitav kunstiline ja loov tegevus. Meie ülesandeks oli kujutada lapsemeelset usku värvides, pastellidega. Mõnel valmis isegi rohkem kui üks pilt. Kõigil oli hiljem võimalus oma pilti kommenteerida ja lahti mõtestada.

Pühapäev oli laagri lõpetamise päev. Hommikul toimus liturgia Uue-Virtsu Kristu-

se sündimise koguduses, teenisid isa Jüri ja diakon Aabraham. Ka lauljad olid Haapsalu Maria-Magdaleena kogudusest. Lisaks laagrirahvale tulid kirikusse ka koguduseliikmed ning liturgia oli tõeliselt kaunis ja meeldejääv. Sellele järgnes ühine söömine kogudusemajas. Laagri lõpetamisel tõdeti, et niisuguseid kohtumisi on vaja ja neid oodatakse. Lahkudes arutlesime selle üle, kus võiks toimuda järgmine kokkusaamine suure paastu ajal.

Aitäh Helenale ja Aabrahamile, kes selliseid laagreid korraldavad!

ILMUNUD ON EAÕK 2010. AASTA KALENDER Ülempreester Mattias Palli

On ilmunud ja loodetavasti ka kogudustesse jõudnud meie kiriku uus kalender. Kujunduselt sarnaneb ta kahe eelmise aasta kalendritega. Kalender sisaldab lisaks kiriklikule teabele

ka meie Kiriku andmeid ning eesotsas on endise Ateena peapiiskopi Kristoduluse artikkel Messia ootusest juutide ja teiste rahvaste seas.

Kalendrisse on paraku sattunud ka eksitavaid trükivigu. Lk 17 on kirjas: „Kuna 2004. a. langevad uue ja vana kalendri liikuvad pühad kokku...” Peab olema: „Kuna 2010. a. langevad uue ja vana kalendri liikuvad pühad kokku...”. Lk 142 seisab: EAÕK arveldusarve: Hansapank 221002166394 ja lk 143 diakooniatöö

arveldusarve: Hansapank 221012256032. peab olema aga vastupidi: EAÕK arveldusarve 221012256032; diakooniatöö arveldusarve Hansapank 221002166394.

Viga on ka Tartu pühitsetud piiskopi Eelija telefoninumbri kirjas on 5340 0349, peab olema 5556 2025

Kalendri koostajad paluvad vabandust nende ja võimalike muudegi trükivigade pärast!

VABATAHTLIKE KOOLITUS DIAKOONIA TÖÖKS

16. jaanuaril algusega kell 11.00 toimub EAÕK Kirikukeskuses (Tallinn, Wismari 32) koolitus „Vabatahtlikuna haiglas või hooldekodus”. Koolituse viib läbi Okko Balagurin Soomest (tõlge eesti keelde). Osavõtusoovist anda teada e-maili aadressil diakoonia@hot.ee või telefonil 5174933.

IN MEMORIAM

ÜLEMPREESTER JOHANNES (ÜLO) KESKKÜLA 28. 09. 1952 – 16. 12. 2009

Ülempreester Johannes (Ülo) Keskküla sündis 28. septembril 1952 Tartus üliõpilase Udo Keskküla peres kolmanda lapsena. Kui isal ülikool läbi sai, suunati ta Kuremäe maa-haiglasse paarstiks; ema Erna Margareeta töötas samas õena. Ülo lapsepõlv möödus Kuremäel õe Eve ja venna Ardo seltsis vanaema hoolitsuse all. Mängu- ja hiljem ka töömaaks oli Kuremäe maaliline loodus.

Kuremäe kloostriga oli arsti lastel neil aastail vähe tegemist (asutuse juht pidi Nõukogude ajal olema loomulikult võitlev ateist), toimus kaudne side. Mõõdaminevad nunnad olid lastega sõbralikud, mõni oskas isegi eesti keelt. Vanaema juures käis aeg-ajalt eakas „lilled nunn” Dunjuška juttu ajamas. Eriline vaatepilt oli muidugi kloostris nimepäeva (Jumalasünnitaja uinumise püha) ristikäik kloostris juurest mäest alla allikale ja tagasi. Tuhandete inimeste liikumine, säravad teenistusriided, ikoonid ja lipud, ilus laul jättis lastesse ja suurtseegi sügava jälje.

Ülo koolitee algas Kuremäe neljaklassilises algkoolis aastal 1959. Nelja aasta pärast viis see juba kahesteistkümmne kilomeetri kaugusele Pagarile, kus oli kaheksaklassiline kool. Keskkooli omandas ta Jõhvi A. Kesleri nimelises keskkoolis, mille lõpetas 1970. aastal.

Toona oli kehtimas reegel, et kõrgkooli sai soodsamalt astuda ettevalmistuskursuste

eduka lõpetamise järel ja pärast vähemalt üht aastat töötamist mõnel praktilisel alal. Ülo veetis selle aasta Tallinnas elektrikuna. 1971. aastal sai ta Tartu Riikliku Ülikooli psühholoogiaüliõpilaseks. Tudengiellu mahtus ka perekonna loomine koos abikaasa Dianaga ja sündisid esimesed kaks last, tütre Veronika (1975) ja Vivika (1978). Õpingute kõrvalt töötas ta katlakütjana, oli mõnda aega Meeri internaatkoolis kasvataja ning kehalise kasvatuse õpetaja. Ülikooli lõpetas ta 1979. aastal.

Kuna Nõukogude kord ja haridussüsteem ei soosinud noore inimese iseseisvat mõtlemist ja teotsinguid, tekitas see paljudes protesti. Otsiti ja loodi alternatiive. Üks võimalus selleks oli Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev. Ka Ülo osales esimesel kursusel Nuija EÜE rühma töös. Venna soovitusel tutvus ta kohaliku õigeusu ülempreestri Viktor Linnuga ning maleva tööst olulisemaks sai hoopis kiriku remont. Ka järgnevatel tudengisuvedel andsid vendadele tööd ja leiba õigeusu kogudused: remonti vajavaid kirikuhooneid oli rohkem kui töödeks vajalikku raha ja töötajaid. Sellel tööel konkurent polnud.

Kui kirikus toimus jumalateenistus, kutsuti ka töömehed tegevusse: altari abiliseks või lugema. Nii said tuttavaks ka eestikeelsed kirikulaulud. Tänuväheks tehtud töö eest kutsuti remondimehedki kiriku nimepäeva piiskoplikule jumalateenistusele ja pidulauda;

nii sügenes suhtlus metropoliit Aleksiusse ja tema kaaskonnaga, altari ja teenimisega. Ööriku ülempreester Nikolai Järvesalu oli suur lauluarmastaja ja hea lauluõpetaja. Õppused toimusid öötundidel, sest tööpäevad kestsid pimedat tulekuni. Laul „Templi tornist” sai lausa tööühnikuks, mida oli tore puhkeajal kahel häälel kirikus laulda.

Ülole nagu vennalegi hakkas tunduma, et Õigeusu Kirikus on väärtusi, mille säilimise eest tasub seista ja on mõttekam pingutada, kui lihtsalt riigikorra vastu protestida. Mõjus tõik suuna valimiseks oli, et õigeusu preestrid oskasid vastata noorte vaimse selguse otsijate küsimustele, millele teised targad polnud vastuseid (veel) leidnud. See teritas Kiriku suunas tähelepanu. Järgnes ristiinimeseks saamine Nuija Püha Aleksi kirikus Eelkäija Johannese sünni pühal, laulatus ja laste ristimine.

Preestripühitsuseni läks siiski hulk aastaid. Riigi „organid” „ei soovitanud” metropoliidil kõrgharidusega noori vaimulikuks pühitseda. Kirik pidi olema ju rumalate vanainimeste tegevusala. Kümme aastat kutse ootamist ei läinud muidugi tühja; need olid vastutusrikkale ametile hingelise valmimise aastad. Väljavaade saada paljude inimeste hingedele juhiks ja õpetajaks tekitas ju paratamatult kõhklust ja kartust.

Pärast ülikooli lõpetamist töötas Ülo lühikest aega Tartu Ülikooli kommunistliku kasvatuselaboris nooremteadurina. Nõukogude Liidus kõrgharidusega kõrget palka ega elamisvõimalusi ei kaasnud, küll oli aga korteri väljavaadet suurtes, riigile või linnale praktilise elu jaoks olulistes asutustes töötajatel. Nõnda asuski Ülo tööle Tartu Ropka linnaosa keskkatlamaja katlakütjana. Mõne aja pärast sai temast juba trassimeister ja brigadir. Seda üsna pingelist, aga paindlikumalt oma aega kavandada laskvat tööd jätkus aastateks. Sel ajal osales Ülo ka väikese lauluansambli tegevuses.

Kahele tütrele järgnesid pojad Toomas (1983) ja Taaniel (1986). 1986. aastal kolis pere uude suuremasse kodusse ja Ülo asus varustajana tööle Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi (ELVI) Erikonstrueerimisbüroosse. Varustaja amet oli toona väga auväärne, sest kõigist kaupadest oli puudus. Varustaja pidi olema hea suhtleja ning nupukas kauplaja, väga visa ja järjekindel, palju ringi sõitma.

Pere ja töö kõrvalt jäi aga aega ka vaimsete huvide järgimiseks. Õigeusu Kiriku ajaluku ning olevikku Eestis ja Venemaal (Peterimaal) aitas süveneda tutvus Tartu arsti Valentina Medvedjevaga, kes oli omainimene nii Petseri kloostris kui ka Pihkva järve Zaliti (endise Talapski) saarel ülempreester Nikolai juures. Ka Kuremäe klooster sai varasemast kodusemaks. Metropoliit Aleksiusse teenis-

tustel abilise osalemine löi tutvuse paljude eesti ja vene vaimulikega. Olles kõik ühe ülekohtuse riikliku surve all, tundsid koos teenijad üksteise suhtes poolehoidu ja toetustahet. Üha süvenev soov kirikuelus osaleda ei olnud nõudlus au järele, vaid kaasateenimise tahe, üksmeele ja usaldussuhete hindamine. Ühiskonnas üldiselt selliseid nähtusi tol ajal palju järel ei olnud.

Isa Johannes sai preestripühitsuse 21. juulil 1989. aastal Tallinnas Kaasani Jumalaema ikooni kirikus. Pühitseja oli Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Aleksius. Metropoliit Aleksius määras ta preestriks väikesesse Nõo Püha Kolmainu kogudusse ja tegi talle ettepaneku asuda tööle Tallinna piiskopkonna valitsusse tema sekretärina. Metropoliit Aleksius viibis enamuse aja Eestis eemal, nii et isa Johannes osutus keskuses oluliseks isikuks. Tallinna ja Tartu (ja Nõo) vahet sõitmise elu kestis kuni ülempreester Vjatšeslav Jakobsi (praegu metropoliit Kornelius) määramiseni Tallinna ja kogu Eesti piiskopiks augustis 1992. Metropoliit Aleksiusel oli vahepeal saanud Moskva ja kogu Venemaa patriarh.

Preestriametis läks vaja kõiki varasemaid oskusi ja kogemusi. Vastutulelikkus ja heasüdamlikkus, aval suhtlemine tegid noore

preestri koguduserahvale kiiresti lähedaseks. Kogudusetööle lisandus peagi töö piiskopkonna keskuses Tallinnas metropoliidi sekretärina, nii et sõitmisedki jätkusid. Suurenes kogudusetöö maht: keskeks teenimise kohaks sai Räpina ja selle lähikonnas asuvad Mehikoorma ja Võõpsu kogudused.

1990. aastate tõusuaeg tõi kogudustesse uut elu. Isa Johannes oli üks neist, kes pingutasid selle nimel, et EAÕK autonoomia saaks taastatud võimalikult kiriklikul viisil. Preestrite töökoormus suurenes oluliselt, samas lahkus siit ilmast eakaid preestrid. Ka isa Johannes sai lisäülesandeid ja lisakogudusi. Ta oli hooldaja Karksi-Nuias, Lalsis (Kolga-Jaani), Kavildas ja Põltsamaal, sageli teenis ka Tartu Aleksandrite ja vajadusel Jumalasünnitaja Uinumise (Uspenski) kirikus. Viimastel aastatel teenis ta ka Stockholmi eestlasi. Metropoliit Stefanus vääridas teda ülempreestri tiitliga. Lisaks koguduste teenimisele oli isa Johannes osaks mõnda aega ka varade tagastamise asjaajamine Lõuna-Eestis.

Kui Räpina kogudus sai endale oma, kohapeal elava preestri, võttis isa Johannes vastu Tartu vangla kaplani koha. Töö vangidega oli talle oluline ja otsustades ristimise ning koguni laulatuse soovijate arvu järgi ka edukas.

Tema ajal sai vangla kabel kujuseina, mille ikoonid maalits üks kinnipeetav, korrapäraselt toimusid liturgiad, rääkimata hingehoidlikest vestlustest. Isa Johannes seisis selle eest, et õigeusklikud vangid oleksid varustatud kirjandusega ja võimalust mööda saaksid usule vastavalt nii palvetada kui paastuda.

Vanglatööle lisaks teenis ta edasi Nõo kirikus ja käis vajadusel asendajana mujalgi teenimas, sealhulgas Pärnus ja Häädemeestel. Ka Pärnumaa Seliste rahvas mäletab teda tänuga surnuaiapäeva pidamas. Isa Johannes ei ütelnud kunagi ära, kui vähegi oli võimalik aidata.

Viimane kutse – meie seast ära – oli kõigile ootamatu. Lahkumispäeva, 16. detsembri hommikul osales ta veel oikumeenilisel kokusaamisel Tartus ja arutles koos teistega jõuluteenistuste pidamise üle. Jumal aga teab paremini, mis edasi tuleb: isa Johannesele tuli sama päeva õhtul kutse maisest tegevusest lahkuda. Haiguskolle ajus oli mitu aastat tunda andnud, aga seekordne rünnak jäi viimaseks. Süda seiskus, ihu jäi puhkama oma maisesse koju, oma süngi, hing aga sai vabaks. Önnistagu Jumal oma ustava teenija, ülempreester Johannesese igavikuteed!

Vend Ardalion, Häädemeestel 22. 12. 2009

Ülempreester Johannes Keskküla. Foto: Kadi Kõiv

Alkis Kepolas juhendamas oma esimest ikoonimaali kursust Eestis EAÕK kirikukeskuses, 2005. a.

Kristuse sündimine. Alkis Kepolase pühakuju Tallinna Püha Siimeoni ja naisprohvet Hanna katedraalis. 2009. a. Fotod: Inga Heamägi, Gennadi Baranov

IN MEMORIAM ALKIVIADIS KEPOLAS 1957 – 2009

Nii kummaline, kui see ka ei tundu, aga ma teadsin Alkis Kepolast juba enne temaga tutvumist. Hulk aega tagasi, kui ma veel Nizzas olin. Minu Kõprose onu Angelos rääkis temast mulle, kui otsisin meie Nizza kreeka õigeusu kiriku freskode tarvis ikonograafi. Lõpuks pidi kogudus annetaja survele siiski teise kunstniku valima. Milline aga oli mu üllatus, kui Alkis polnud sugugi solvunud, enamgi veel, ta maalits meie jaoks suurepärase ikooni Pühast Spiridonist, kellele meie Nizza pühakoda oli pühitsetud. Selline ta oli, sõber Alkis, väliselt pisut jämedakoeline, aga südämelts helde.

Helde, jah kindlasti, ja ülimalt diskreetsel kombel. Piisab, kui heita pilk meie Wismari tänava kirikukeskusele, et selles veenduda.

Nägin ma Alkist esimest korda, kui ta astus üle minu Tallinna kabineti läve. Ta tuli Soomest ja oli just lõpetanud Kajaani kiriku freskode maalimise ning pakkus mulle oma teeneid tasuta küsimata. Nii sai veidi enam kui kuue aasta eest alguse sügav sõprus. Kaunis vaimulik seiklus, mida iseloomustas ühine kiindumus pühasse õigeusku ja jagatud armastus bütsantsi ikonograafia vastu. Kõprose peapiiskop, Tema Pühadus Krisostomos,

olles kuulda saanud, et tema sõber Alkis on palutud maalima freskosid meie Tallinna katedraali, oli koheselt valmis seda algatust rahastama. See näitab, kui hea maine oli Alkisel oma kodusaarel.

Ma kirjutan „oli“. Minevikus. Täis tohutut kurbust pärast ühe Nikosia sõbra telefonikõnet. Sest just nii sain ma pühapäeva, 13. detsembri ennelõunal teada, et Alkis on ootamatult meie hulgast lahkunud taevasesse Isakoju. Laupäeva õhtul kell 21.30 pärast viimast ühist õhtusööki oma kolme lapsega: 19aastase tütre, 15aastase poja ja 12aastase tütreaga.

Rumala õnnetuse tõttu, noore külaelektriku oskamatu töö tagajärjel, hetkel, mil ta vannis olles võttis kinni dushi käepidemest...

Võtku Jumal ta vastu oma kuningriiki, kus pole enam ei valu, kurbust ega pisaraid. Aidaku Tema leida lohutust perel ja eriti kahel nooremal lapsel, Antonil ja Evanthial, kes Alkist ka tema Tallinnas-käikudel saatsid.

Alkis, armas sõber, olgu igavene Sinu mälestus!

✝ STEFANUS,
Tallinna ja kogu Eesti metropoliit

Eesti ikoonimaali õpilased meenutavad tänutundes oma head õpetajat Alkis Kepolast. Igavene mälestus!